

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

EXERCISE OF THE RIGHT TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Самойленко Г.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного права
Запорізький національний університет

Дибко О.В., здобувач PhD
Запорізький національний університет

Стаття присвячена правовому аналізу особливостей здійснення права на підприємницьку діяльність, зумовлених умовами воєнного стану. Розглядаються питання: змісту права на підприємницьку діяльність, гарантій його здійснення, обґрунтування інституту обмежень права, захисту порушеного права, державної підтримки підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. З погляду на характер обмежень права на свободу підприємницької діяльності пропонується класифікація їх за багатовекторними критеріями, зокрема: за періодом дії: постійні та тимчасові; за територіальністю: місцеві, регіональні, загальнодержавні; за суб'єктом: загальні та персональні; за сферою діяльності: загальні та за видами діяльності; за критерієм наявності санкцій: з підсанкційними суб'єктами, підсанкційними територіями, підсанкційними видами діяльності, підсанкційними товарами та ін.. Зроблено висновок щодо обґрунтованості обмежень щодо операцій з суб'єктами доміцілью РФ. Зроблено висновок щодо необхідності впровадження державних гарантій суб'єктів підприємництва за видами підприємницької діяльності, критично важливих для населення. Зроблено висновок про потребу у впровадженні заходів безпеки та державні гарантії суб'єктів, задіяних у критичних сферах, зокрема, виробництві зброї та інших товарів, робіт та послуг для потреб ЗСУ, в т.ч. безпеки інформації про суб'єктів, їхнього розташування та операцій. Йдеться про відносну відкритість чи доступність інформації з державних реєстрів, зокрема, земельного кадастру, прав на нерухоме майно, реєстрації податкових накладних, тощо. Має бути вироблена загальнодержавна політика вирішення питань допустимих обмежень здійснення права на підприємницьку діяльність та його гарантії, зокрема, гарантії безпеки.

Ключові слова: право на підприємницьку діяльність, інформація, інформація з обмеженим доступом, воєнний стан, межі здійснення та обмеження права на підприємницьку діяльність, захист цивільних прав.

The article is devoted to the legal analysis of the peculiarities of the exercise of the right to entrepreneurial activity caused by the conditions of martial law. Issues are considered: the content of the right to entrepreneurial activity, guarantees of its implementation, justification of the institution of limitations of the right, protection of the violated right, state support of entrepreneurship in Ukraine under martial law. From the point of view of the nature of restrictions on the right to freedom of entrepreneurial activity, it is proposed to classify them according to multi-vector criteria, in particular: according to the period of effect: permanent and temporary; by territoriality: local, regional, national; by subject: general and personal; by field of activity: general and by types of activity; according to the criterion of the presence of sanctions: with sanctioned entities, sanctioned territories, sanctioned activities, sanctioned goods, etc.. A conclusion was drawn on the validity of restrictions on operations with entities domiciled in the Russian Federation. A conclusion was made regarding the need to implement state guarantees of business entities for types of business activity that are critically important for the population. A conclusion was made about the need to implement security measures and state guarantees of entities involved in critical areas, in particular, the production of weapons and other goods, works and services for the needs of the Armed Forces, including security of information about subjects, their location and operations. It is about the relative openness or availability of information from state registers, in particular, land cadastre, rights to real estate, registration of tax invoices, etc. A state-wide policy for resolving issues of permissible restrictions on the exercise of the right to entrepreneurial activity and its guarantees, in particular, security guarantees, must be developed.

Key words: right to entrepreneurial activity, information, information with limited access, martial law, limits of exercise and limitations of the right to entrepreneurial activity, protection of civil rights.

Постановка проблеми. Циклічний розвиток суспільних процесів дозволяє усвідомлено та прагматично підходити до вирішення поточних питань, проблем, з якими стикається суспільство на тих чи інших етапах свого існування. Відбуваються закономірні економічні процеси: розвиток одних ринків та занепад інших, економічні підйоми та спади і рецесії, поглинання дрібного бізнесу та монополізація. Тривалий час стояло питання підтримки малого та середнього бізнесу, а також окремих галузей, які виявлялися збитковими, проте, необхідними для задоволення суспільних потреб, інколи їх значення є критично важливим. Наразі в умовах збройної агресії РФ проти України додалося до питання підтримки питання безпеки підприємництва. Здійснення права на підприємницьку діяльність потребує гарантій з одного боку, а з іншого, може зазнавати обмежень. Більшість з цих питань залишається поза увагою науковців та потребують свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед питань, які були предметом досліджень науковців з означеної тематики варто виокремити: Д.О. Жоравович «Пра-

вові засади здійснення фізичною особою підприємницької діяльності» (2012), К.В. Харківська «Правові гарантії свободи підприємницької діяльності: актуалізація проблеми» (2015), В.І. Фаринник «Тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом: проблеми теорії та практики» (2015), О.В. Скорук «Стан та проблеми розвитку підприємництва в Україні» (2016), А.Ю. Олійник «Конституційне та законодавче регулювання свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні» (2019), А.Ю. Олійник «Поняття реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні» (2020), С.В. Глібо, О.О. Гречко «Конституційні гарантії права на підприємницьку діяльність» (2020), К.С. Нікітенко «Підприємницька діяльність: аспекти, тенденції, перспективи розвитку в умовах пандемії» (2021), А.М. Кухарчук «Особливості правового статусу фізичної особи під час здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану» (2022), Ю.М. Моїсеєнко «Свобода підприємницької діяльності і її межі у світлі диференціації організаційно-правових форм господарювання» (2022), Н.М. Пархоменко «Окремі аспекти конституційного регулювання

права на підприємницьку діяльність в Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Україні» (2023) та ін.

Постановка мети. З погляду на відсутність глибоких монографічних досліджень з тематики здійснення права особи на свободу підприємницької діяльності в умовах збройної агресії РФ проти України та наявність низки питань наукового та практичного рівнів, необхідність їх вирішення, ставиться завдання дослідити особливості здійснення права на свободу підприємницької діяльності в Україні в особливий період та їх гарантії.

Виклад основного матеріалу. Стаття 42 Конституції України 3-поміж інших економічних прав людини закріпила право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1]. Ініціативність, властива кожній активній людині, у спосіб, визначений державою як підприємницька діяльність, дозволяє забезпечити, в першу чергу, прагнення та відповідне йому право на достойний рівень життя людини. Такий підхід відповідає взятими Україною як державою на себе зобов'язаннями із забезпечення прав людини, закріплених Загальною декларацією прав людини 1948 р., зокрема, ст. 25 Загальної декларації, якою закріплено право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [2]. Звичайно, підприємництво орієнтоване, загалом, на отримання прибутку, цільова мета якого законом не визначена. Відтак, прибуток може бути використано як для забезпечення фізіологічних, так і інших потреб людини, включно потреб соціалізації, безпеки, просвітництва та науки, тощо. Отримання прибутку може бути навіть самометою.

Закріплення цього права саме в Конституції України означувало, в першу чергу, визнання права людини на підприємництво на тлі його заборони в радянську епоху. Та, вочевидь, як і будь яке право, це право як певна можливість, має свій зміст, об'єм та межі. Це зумовлене складністю суспільного життя людини, співіснування великої кількості людей, їх взаємодії. Вироблений на основі правового регулювання компроміс інтересів людей визначив умови та межі здійснення прав та гарантії їх здійснення та захисту. Водночас, в спеціальній науковій літературі зустрічаються достатньо цікаві підходи, які є дискусійними і не беззаперечними. Так, А.Ю. Олійник взагалі виокремлює дві правомочності суб'єкта, не вважаючи їх тотожними. Посилаючись на визначення А.В. Ковач, автор робить визначення права людини і громадянина на підприємницьку діяльність як визнану та гарантовану Конституцією і законами України можливість особи самостійно, ініціативно, систематично, на власний ризик діяти у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею та використання матеріальних благ з метою одержання прибутку» і водночас оперує категорією «конституційної свободи підприємницької діяльності», яка за висловом автора «тісно пов'язана з конституційним правом на підприємницьку діяльність» [3, с. 100]. Не розмежовуючи їх, автор визначає «свободу підприємницької діяльності» як законодавчо визначене право підприємця без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом, а здійснення цієї свободи «слід розглядати як поетанне втілення у правомірній поведінці суб'єктами підприємницьких правовідносин законодавчо закріплених умов, що сприяють отриманню матеріальних і духовних благ у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і здійснення торгівлі, як економічної свободи підприємця» [4, с. 214]. Такий підхід автора є достатньо дискусійним, адже, не вдаючись до оцінки співвідношення понять «право» та «свобода», виходимо з їхнього

змістовного співпадання як міри можливої чи допустимої поведінки. До того ж, твердження, що здійснення свободи як правомірної поведінки є втіленням умов, що сприяють отриманню благ потребує додаткової аргументації.

В контексті меж здійснення права та їхніх можливих обмежень, право на підприємницьку діяльність в Україні не стало виключенням. Визначальною умовою такої є державна реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності: фізичної особи-підприємця чи юридичної особи як прибуткової організації. Так, стосовно підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця ст. 50 ЦК України прямо закріплює вимоги: державної реєстрації та здійснення діяльності, не забороненої законом [5]. В цьому вбачається відмінність від моделі права на підприємницьку діяльність, закріпленою в США, де основною вимогою є лише здійснення діяльності, не забороненої законом. Звичайно, забороняється здійснення діяльності, яка завдає чи потенційно може завдати шкоди без визначення суб'єкта, якому така шкода може бути завдана. В Україні однією з гарантій від такої неправомірної діяльності є норма, закріплена ч. 3 ст. 42 Конституції України, згідно якої держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів, а також обмежує монополізм та сприяє розвитку конкуренції [1].

Україна пройшла багато складних етапів свого становлення та вирішення складних викликів та питань. Серед них: розвал економіки, становлення економіки, сприяння малому та середньому бізнесу, публічне адміністрування в галузі економіки та підприємницької діяльності, обмеження Covid19, які негативно вплинули на попит робіт, товарів та послуг, збройна агресія РФ, яка зумовила запровадження воєнного стану в Україні.

Звичайно, коли йдеться про гарантії, більшість науковців поділяють їх на загальні та спеціальні, відносячи до загальних економічні, політичні, соціальні, ідеологічні, культурні та спеціальні, до яких відносять саме правові гарантії. Право на підприємницьку діяльність закріплене та гарантоване ст. 42 Конституції України.

Попри адміністрування в сфері підприємництва на рівні дозволів, заборон та умов (вимог здійснення окремих видів підприємницької діяльності), стала зрозумілою потреба в сприянні здійснення підприємництва з боку держави в різних формах: спрощення процедури реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, просвітництва та ліквідації бізнес-безграмотності шляхом створення та функціонування бізнес-інкубаторів та інших просвітницьких програм, спрощення оподаткування, доступності інформації про державні закупівлі, створення сприятливого бізнес середовища, впровадження державних програм дешевих кредитів, зокрема, Державної програми «Доступні кредити 5-7-9», створеної за ініціативою Президента України та Кабміну України для підтримки розвитку малого бізнесу, яка дозволяла отримати позику до 50 млн. грн на строк до 3 або до 5 років, залежно від цілей фінансування за відповідними ставками 5–9% річних, що об'єктивно нижче рівня інфляції в Україні. В умовах воєнного стану порятунком для окремих суб'єктів підприємництва від банкрутства має стати державне замовлення видів товарів, робіт чи послуг, які мають істотне соціальне чи оборонне значення. Нажаль, досвід Великобританії часів другої світової війни свідчить про допустимість націоналізації тих галузей підприємництва, які є необхідними для національної економіки та безпеки. Такою сферою була сфера перевезень. Гарантією прав підприємців став примусовий викуп транспорту та інфраструктури, що врятувало підприємців від банкрутства, а транспортну галузь від руйнування.

За своєю природою правові гарантії є, здебільшого, формою, в той час як інші мають власний зміст. Так, при-

міром, надання економічних гарантій втілюється у правову форму, що надає їм забезпеченого державою та можливістю застосування примусу характеру. В умовах воєнного стану А.М. Кухарчук у якості гарантій здійснення підприємницької діяльності наведено інструменти «виживання», серед них: спрощена процедура реєстрації фізичних осіб-підприємців В умовах воєнного стану (згідно Постанови КМУ Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану»): процедура здійснюється в електронній формі незалежно від місця знаходження суб'єкта [6]; спрощена процедура ліцензування (Постанова КМУ у № 314 що 18.03.2022 р. «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [7]), – у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності набувається суб'єктами господарювання лише з урахуванням подання до Міністерства економіки декларації про провадження господарської діяльності, без отримання документів на певний дозвіл.; спрощення основних обов'язків ФОП: звільнення від сплати податків на час військових дій (Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р., від 24.03.2022 р., від 01.04.2022 р.) [8, 9]. Було адміністровано питання щодо сплати єдиного податку та Єдиного Соціального Внеску (ЄСВ) фізичними особами-підприємцями в залежності від групи сплати податків (платники першої та другої груп отримали право сплачувати єдиний податок на період з 1 квітня 2022 року до припинення воєнного стану на території України, а з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе, за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України [10, с. 226].

Згадується влучний вислів, який свого часу було висловлено Є.О. Мічурінін, який зазначив, що будь-яке право не є безмежним. Воно має як межі, так і може бути обмеженим. В науковій літературі предметом дискусії стало навіть співвідношення категорій меж та обмежень цивільних прав. Погодимося з тими висновками, в основу яких було покладено критерій суб'єкта діяльності: обмеження завжди є діяльністю певного суб'єкта, як правило, суб'єкта владних повноважень, якому надано відповідні повноваження приймати рішення, серед яких можливі і рішення щодо обмеження учасників суспільних відносин у здійсненні ними своїх суб'єктивних прав. Йдеться не про звуження об'єму прав, які складають зміст правового становища суб'єкта, а про обмеження певних дій чи певної поведінки суб'єкта-учасника правовідносин. В свою чергу, межі здійснення суб'єктивних прав є результатом такої діяльності. Вочевидь, самі по собі межі являють міру можливої чи дозволеної поведінки, встановлену нормативно, рішенням органів публічної влади (з підстав, в порядку та в межах, визначених законом) чи суб'єктами-носіями суб'єктивних прав в порядку саморегулювання (в договірних відносинах).

Конституція України визначила кілька обмежень у свободі здійснення права на підприємницьку діяльність, зокрема: 1) діяльність (розуміємо як вид підприємницької діяльності, так і в частині об'єктів речових прав та нематеріальних активів, цивільний оборот яких обмежений), яка не заборонена законом; 2) підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 3) зловживання монополієм становившим на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція;

4) оборот чи надання неякісної чи небезпечної продукції, зокрема, усіх видів послуг і робіт (тут звертає увагу недосконалість юридичної техніки складання нормативно-правових актів. Так, п. 19 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» під продукцією розуміє будь-які виріб (товар), роботу чи послугу, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб [11]. Критиці піддаємо дане визначення і в частині ознаки «суспільних потреб», адже п. 22 ч. 1 ст. 1 того ж закону чітко визначає серед юридичних ознак споживача як фізичної особи, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію саме для *особистих потреб*, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Тож у визначенні «продукції» мало б йтися про особисті, а не суспільні потреби.

Звичайно, особа не може бути позбавлена закріпленого та гарантованого Конституцією України права на здійснення підприємницької діяльності. Водночас, це право може бути обмежене (в частині можливості його здійснення особою), наприклад, в кримінально-процесуальному порядку, де серед видів покарань закріплено позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 3 ст. 52 КК України)[12]. Водночас, аналіз змісту ст. 55 КК України «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» дозволяє зробити умовивід не щодо позбавлення означеного права, оскільки особа не втрачає його і не позбавляється (з точки зору законів формальної логіки), а щодо його обмеження (в розумінні обмеження в можливості його здійснення протягом певного періоду часу), темпорально обмежується у його здійсненні, оскільки таке покарання «може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років». В.І. Фаранник звернувся до дослідження цього питання. Як визначає науковець, згідно роз'яснень Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ [13], поданню клопотання прокурора, слідчого (за погодженням з прокурором) про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом може передувати тимчасове вилучення слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою особою в законно затриманій ними особи (у порядку, передбаченому ст. 208 КПК України) документів, що посвідчують таке право (право керування транспортним засобом або судном, право полювання, право на здійснення підприємницької діяльності). Надаване дає уявлення про правильне сприйняття Верховним Судом України та науковцями категорії «позбавлення права» як тимчасового обмеження у можливості його здійснення [14, с. 128].

В умовах повномасштабної агресії РФ проти України виникає закономірне питання щодо обмеження конституційних прав громадян України. Звичайно, для осіб, які прагнули чи прагнуть перетнути кордон України право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання зазнало істотних обмежень для певних категорій осіб, які підлягають чи можуть бути мобілізованими до військової служби в рядах ЗСУ і є найбільш актуальним. В свою чергу, для осіб, які здійснюють чи прагнуть здійснювати підприємницьку діяльність питання обмеження здійснення права на підприємницьку діяльність є не менш важливим. Об'єктивно, що останнє, за винятком певних критеріїв, не зазнало істотних обмежень, або навіть взагалі не зазнало їх у зв'язку з агресією РФ та запровадженням воєнного стану в Україні на підставі Указу Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 [15]. Наразі чи не єдиним обмеженням є заборона співпраці з країною-агресором. Відповідно до Постанови КМУ «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією російської

федерації» від 03.03.2022 р. № 187 введено мораторій на виконання грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є російська федерація, громадяни рф, юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства рф, юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку в статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є рф, громадянин рф або юридична особа, створена та зареєстрована відповідно до законодавства рф [16]. Згідно п. 2.1 Постанови правочини, укладені з порушенням мораторію, є нікчемними. Згідно п. 2 ст. 215 ЦК України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). Визнання такого правочину судом недійсним не вимагається. Норму посилено положеннями ст. 111¹ КК України про кримінальну відповідальність за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором.

Інші обмеження вводяться на місцевому та регіональному рівні шляхом запровадження комендантської години, щодо продажу алкогольних напоїв та роботи розважальних закладів в певні періоди часу, заборони продажу алкогольних напоїв військовослужбовцям та ін.

Новими викликами стала збройна агресія РФ проти України, яка супроводжується фізичним руйнуванням основних засобів виробництва. Нажаль, тому сприяє відкритість реєстрів та інформації, властива періоду мирного часу про виробників продукції, в тому числі військового призначення, за якими ворог отримує необхідну йому інформацію. Тож окрім економічних гарантій як самої діяльності, так і відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ, важливою гарантією є закриття інформації щодо здійснюваної такими суб'єктами діяльності. Констатуємо, що наразі існує нагальна потреба у впровадженні заходів безпеки та державні гарантії суб'єктів, задіяних у критичних сферах, зокрема, виробництві зброї та інших товарів, робіт та послуг для потреб ЗСУ, в т.ч. безпеки інформації про суб'єктів, їхнього розташування та господарських операцій, та ін.. Йдеться про відносну відкритість чи доступність інформації з державних реєстрів, зокрема, земельного кадастру, прав на нерухоме майно, реєстрації податкових накладних, тощо. Постає закономірний висновок щодо нагальної потреби у виробленні загальнодержавної політики вирішення питань допустимих обмежень здійснення права на підприємницьку діяльність та його гарантій, зокрема, гарантій безпеки.

З погляду на характер обмежень права на свободу підприємницької діяльності пропонується класифікація

їх за багатовекторними критеріями, зокрема: за періодом дії: постійні та тимчасові; за територіальністю: місцеві, регіональні, загальнодержавні; за суб'єктом: загальні та персональні; за сферою діяльності: загальні та за видами діяльності; за критерієм наявності санкцій: з підсанкційними суб'єктами, підсанкційними територіями, підсанкційними видами діяльності, підсанкційними товарами та ін.

Водночас, і самі по собі суто юридичні гарантії варто поділяти на гарантії здійснення та гарантії захисту. Останній можливий як шляхом самозахисту, так і в адміністративному та судовому порядках відповідно до положень ст. 15, 16 ЦК України та інших спеціальних норм ЦК України. Такий механізм має зберігатися та забезпечуватися і в умовах воєнного стану.

Висновки. Запропоновано класифікацію обмежень права на свободу підприємницької діяльності пропонується класифікація за критеріями, зокрема: за періодом дії: постійні та тимчасові; за територіальністю: місцеві, регіональні, загальнодержавні; за суб'єктом: загальні та персональні; за сферою діяльності: загальні та за видами діяльності; за критерієм наявності санкцій: з підсанкційними суб'єктами, підсанкційними територіями, підсанкційними видами діяльності, підсанкційними товарами та ін.. В умовах збройної агресії РФ проти України обмеження у здійсненні операцій з контрагентами з РФ (що мають доміціль РФ) є обґрунтованими і зумовленими інтересами забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна, недопущенням постачання стратегічно важливої сировини, товарів чи послуг та фінансів до країни агресора. В умовах збройної агресії існує необхідність впровадження державних гарантій суб'єктів підприємництва за видами підприємницької діяльності, критично важливих для населення та країни вцілому, зокрема, задіяних в оборонному секторі. Обґрунтовано потребу у впровадженні заходів безпеки та державні гарантії суб'єктів, задіяних у критичних сферах, зокрема, виробництві зброї та інших товарів, робіт та послуг для потреб ЗСУ, в т.ч. безпеки інформації про суб'єктів, їхнього розташування та операцій. Відкритість чи доступність інформації з державних реєстрів, зокрема, земельного кадастру, прав на нерухоме майно, реєстрації податкових накладних, тощо несе небезпеку, оскільки може бути використана ворогом. Тому має бути вироблена загальнодержавна політика вирішення питань допустимих обмежень здійснення права на підприємницьку діяльність та його гарантій, зокрема, гарантій безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Верховна Рада України*. 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Загальна декларація прав людини. ООН. 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Ковач А.В. Право людини на підприємництво. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 212–214.
4. Олійник А.Ю. Поняття реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 98–103.
5. Цивільний кодекс України. *Верховна Рада України*. 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1486>
6. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова від 6 березня 2022 р. № 209. Кабінет Міністрів України: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text>
7. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова від 18 березня 2022 р. № 314. Кабінет Міністрів України: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. *Верховна Рада України*: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-IX#-Text>
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 № 2173-IX. *Верховна Рада України*: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>
10. Кухарчук А.М., Грачова О.Ю., Маслово М.О. Особливості правового статусу фізичної особи під час здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 224–228.
11. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 30. Ст. 379.
12. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

13. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Судовий вісник*. 2013. № 4.

14. Фаранник В.І. Тимчасова обмеження в користуванні спеціальним правом: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 126–138.

15. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2023 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

16. Постанова КМУ «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» від 03.03.2022 р. №. 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-%D0%BF#Text>